

Děti a jejich otrokáři

Čokoláda, kterou právě jíte, boty nebo oblečení, jež máte na sobě. Pravděpodobnost, že něco z toho pomáhaly vyrábět děti, je vysoká. Na celém světě je **nuceno k práci asi 168 milionů dětí**. Otázku, kdo na tom vydělává, znovu rozpoutala nejnovější zpráva Amnesty International. Ale nejde jen o hysterii neziskovek?

FRONTA NA PRÁCI.
Nejvíce dětí, skoro što milionu, je
nuceno pracovat v zemědělství.

Třináctiletý Shakil si každý měsíc vydělá 75 dolarů, což nejsou ani dva tisíce korun. V továrně na výrobu obuvi v bangladéšské Dháce už čtyři roky napíná a suší kůži, denně mu projde rukama až dvě stě kusů. „Přivedl mě sem můj strýc, rodiče s bratrem a sestrou zůstali ve vesnici. Peníze posílám rodině, pomáhají mým sourozencům ve vzdělání. Můj otec by na vsi na takový výdělek nedosáhl,“ krčí rameny chlapec, který vychodil jen tři třídy a už nemá šanci se do školy vrátit.

Jeho desetiletý kamarád Sakib je v kožužně zatím na zaučení, takže pracuje zadarmo. „Začínám v osm hodin ráno a končím v deset večer. Strýc mi zajistil v továrně ubytování a jídlo. Za dva roky snad budu dostávat i plat,“ říká s nadějí v hlase. Sakib sní o tom, že se jednou stane obuvnickým mistrem.

Podobných příběhů zaznamenaly neziskové organizace po celém světě tisíce. Mají jedno společné: jde o nelegální vykořisťování. Mezinárodní právo, ale i pracovní práva jednotlivých zemí totiž dětskou práci zakazují. Jenže byznys je byznys.

Palmový nevolníci

Na konci listopadu způsobila skandál zpráva Amnesty International, že tvrdí, že nejznámější světové značky prodávající jídlo, kosmetiku a další spotřební zboží obsahující palmový olej, se podílejí na porušování lidských práv. Palmový olej totiž odebírají od společnosti Wilmar, na jejíž indonéských plantážích jsou prý zaměstnávány i osmileté děti. Inkriminovaný zemědělský podnik distribuuje olej devíti světovým společnostem, mezi které patří například Colgate-Palmolive, Nestlé, Procter & Gamble nebo Unilever.

„Společnosti přivírají oči nad vykořisťováním pracovníků v jejich dodavatelském řetězci. Navzdory slibům daným zákazníkům, že k žádnému vykořisťování docházet nebude, velké značky nadále profitují z otřesného zneužívání,“ říká Meghna Abrahamová, vyšetřovatelka Amnesty International. V kontrastu s tím se firmy ohánějí kampaněmi a miliardami, že údajně investují do boje proti dětské práci. Pravda obvykle bývá uprostřed.

Krvavá čokoláda

Podle zprávy Mezinárodní organizace práce je 59 procent dětí nucených k práci využíváno v zemědělství. Jde zejména o sklizení plodin, jako jsou kakao, káva, čaj či cukrová třtina. Čechům by měla zhořknout na jazyku především čokoláda. Většina z výrobků pochází z kakaa vypěstovaného v rozvojových zemích. Pěstitelé tam vydělávají zpravidla pouhých 25 korun na den, pracují přesčas a bez ochranných pomůcek. Často jsou na plantážích zapřaženi děti, jejichž práce je nejlevnější. Nejhorší je situace v Africe, zejména v Pobřeží slonoviny a Ghaně. „Mohou za to zejména velké nadnárodní společnosti obchodující s čokoládovými výrobky. Ty neustále zvyšují své zisky a zároveň stlačují výkupní ceny ▶

Za čím je dětská práce

ČOKOLÁDA

V kakaovém byznysu je zapojeno nejméně 2,1 milionu dětí v západní Africe, nejvíce z Pobřeží slonoviny a Ghany, ale i z Kamerunu, Sierra Leone, Guineje a Nigérie.

BANÁNY

Banánů se ročně vyveze za 11 miliard dolarů, přičemž největším exportérem (2,8 miliardy dolarů) byl loni Ekvádor. Na jeho banánových plantážích pracuje odhadem 30 tisíc dětí.

CUKR

U pěstování cukrové třtiny se využívá dětské práce v 17 zemích včetně Filipín, Indonésie, Kolumbie, Mexika, Thajska či Indie. Například v Indonésii pracuje na plantážích odhadem 5,5 milionu dětí ve věku 5 až 17 let.

TABÁK

V roce 2010 vykazalo šest předních tabákových firem zisk dohromady 35,1 miliardy dolarů. Výrobu zlevňuje hlavně dětská práce. Děti pracují na plantážích v 16 zemích, například v Brazílii, Indonésii či Malawi. Jen v Malawi pracuje 80 tisíc dětí.

ZLATO A DRAHÉ KOVY

Do těžby zlata a jiných kovů je zapojeno odhadem milion dětí na světě, které pracují v průměru za dva dolary denně. Dětskou práci využívá při těžbě zlata celkem 21 zemí včetně Peru, Ghany, Indonésie či Konga.

MOBILY

V kobaltových dolech Demokratické republiky Kongo pracuje kolem 40 tisíc dětí. Vytěžený kov se používá při výrobě baterií pro chytré telefony či elektromobily například značek Apple, Microsoft, Samsung, Sony, Daimler či Volkswagen.

TEXTIL A ODĚVY

Při výrobě oděvů a textilu využívají práci dětí hlavně Egypt, Pákistán, Bangladéš, Uzbekistán, Thajsko a Čína. To se týká i pěstování bavlny, již se ročně vyprodukuje asi 20 milionů tun. Například v Uzbekistánu je do textilního byznysu (bavlna a hedvábí) zapojeno 244 tisíc dětí.

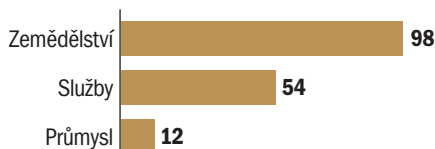
KÁVA

Kávy se ročně vyveze za 20 mld. USD, v maloobchodě se protočí dalších 50 mld., přičemž polovinu trhu ovládá pět firem – Kraft, Nestlé, Procter & Gamble, Sara Lee a Tchibo. Devadesát procent produkce připadá na rozvíjející se země v čele s Brazílií, Vietnamem a Kolumbií, které využívají na kakaových plantážích dětskou práci.

Počet dětí ve světě zapojených do práce

Počet dětí zapojených do práce podle odvětví (v milionech)

Zdroj: ILO-IPEC (Mezinárodní organizace práce)

kakaa," upozorňuje Jiří Silný, ředitel Ekonomické akademie.

I když jsou tyto země největšími dodavateli kakaa na světě, většina zisků z prodeje čokolády zůstává jinde, převážně v Evropě a Americe. Z ceny jedné tabulky čokolády získávají pěstitelé kakaa pouhých šest procent. Naopak podíl na profitu výrobci čokolády dosahuje podle neziskových organizací téměř tři čtvrtiny.

Nadnárodní obři se logicky k praktikám „kapitalistických vykořisťovatelů“ nechtějí znát. „Žádná firma, která odebírá kakao z Pobřeží slonoviny, není schopna garantovat stoprocentní odstranění rizika dětské práce, a to hlavně na malých farmách. Nestlé v tom není výjimkou,“ uvádí světově známý výrobce čokolády na svém webu. Zároveň však dodává, že pracuje na osvětě a vymýcení tohoto nešvaru. „V roce 2012 jsme začali s pilotním projektem systému monitoringu a nápravy u dvou družstev produkujících kakao, abychom zvýšili jejich povědomí o dětské práci a identifikovali ohrožené děti. Do konce roku 2016 chceme pokrýt všech 57 družstev, které nám kakao dodávají,“ uvádí Nestlé.

Proti proklamovaným snahám Nestlé a dalších výrobců cukrovinek ale hovoří čísla. Podle studie Tulaneovy univerzity z roku 2013 a 2014, kterou loni zveřejnilo americké ministerstvo práce, pracovalo jenom v Ghaně a Pobřeží slonoviny na farmách s kakaem kolem 2,1 milionu dětí. To je o 21 procent více, než ukázaly výsledky téže studie provedené o pět let dříve.

Obdobná je situace na palmových plantážích v indonéské provincii Kalimantan a na Sumatře, kde pracují osmi- až čtrnáctileté děti. Nejsou nijak chráněny před pesticidy a přenášejí pytle vážící 12 až 25 kilogramů. „Něco není v pořádku, když devět společností, jež loni dosáhly celkového obratu 325 miliard dolarů, není s to něco udělat s brutálním zacházením s pracovníky při výrobě palmového oleje,“ říká Abrahmová z Amnesty International.

Zlatokopové

Práci dětí najdeme i za věcmi, které denně používáme – třeba mobilními telefony. Většina z nich se neobejde bez lithium-iontového akumulátoru. A ten zase bez kobaltu, který podle zprávy Amnesty International těží dětské otroci v dolech v africkém Kongu (z něhož pochází polovina světové produkce tohoto kovu). Ve dvanáctihodinových šichtách tam pracuje kolem 40 tisíc dětí ve věku od sedmi let.

Produkty jejich ruční práce putují do akumulátorů nejen v mobilních telefonech a noteboocích značek jako Samsung nebo Apple, ale i do ekologických elektrických aut. Podle neziskovek je za tím opět tlak na cenu ze strany výrobců. „Nadnárodní firmy v podstatě určují podobu dodavatelských řetězců a primárním důvodem outsourcingu je samozřejmě nízká cena produktů a s tím související cena práce,“ řekl TÝDNU Petr Mareš z neziskové organizace NaZemi.

Do mobilů a další elektroniky putují i další kovy jako měď, stříbro nebo zlato. Dětská práce je palčivým problémem například v Ghaně, která patří do desítky největších dodavatelů žlutého kovu na světě. Zhruba třetina zlata těžená v této africké zemi pochází z maloplošných dolů, z nichž většina je nelegálních. Tisíce dětí tam pracují v nebezpečných podmínkách, ačkoli jde o demokratický stát, jehož ústava využívání dětí zakazuje.

Ilegální továrny

O dětské práci se poprvé začalo mluvit v souvislosti s výrobou oblečení a bot, jež si západní firmy dávají šít v Bangladéši, Indii nebo Kambodži. Podobně jako výše jmenovaní Shakil a Sakib tam děti pracují za – alespoň pro Evropany – nepředstavitelně nízké peníze.

Nedá se ale jednoznačně říct, že jsou vinny jen nadnárodní řetězce, jak tvrdí nevládní organizace a ochránci práv dětí. Některé firmy se v rámci možností snaží situaci v továrnách řešit, ačkoli efektivnost může být sporná. „Tam, kde v našem dodavatelském řetězci zjistíme výskyt dětské práce, je konkrétní dítě z výrobního závodu ihned vyloučeno a příslušné sankce jsou uplatňovány rychle a bez výjimky,“ řekla TÝDNU Verena Baumgartnerová z módního řetězce C&A Mode.

I když se pracovní podmínky a bezpečnostní standardy zejména v Bangladéši, která je největším výrobcem oblečení na světě, zlepšily, problémem zůstávají ilegální továrny. A těm nikdo nezábrání, aby „zapřáhly“ děti odmítnuté solidními výrobkami. Bohužel stále platí, že kde je poptávka, je i nabídka.

Je tedy cestou pro spotřebitele určitou skupinu výrobků bojkotovat? Takových pokusů bylo v minulosti několik. Největší antivýkořisťovatelská mánie vtrhla do hlavního proudu americké kultury v polovině 90. let. Do kampaní proti oděvním značkám a nadnárodním

koncernům se zapojily známé osobnosti. A po nějakou dobu to skutečně fungovalo. Hlavní oděvní a potravinářské firmy začaly přijímat kodexy zakazující zaměstnávání pracovníků mladších 16 let, nucené přesčasy a další „společensky nepřijatelné“ praktiky.

Jenže se nakonec ukázalo, že bojkot selhal. „Naše oděvy i věci denní spotřeby jsou vyrobeny způsobem, jež nějaké západní kampaně nemohou ovlivnit a v daných místech, kde se dětská práce odehrává, stejně nemohou dosáhnout potřebných výsledků,“ píše ve svém článku pro list Huffington Post konzultant v oblasti lidských práv Michael Hobbes, který zkoumal podmínky ve více než třiceti firmách.

Výrobně-distribuční řetězec totiž v 21. století funguje docela jinak než v 90. letech. Co se změnilo? V případě módy už samotný způsob spotřeby. Zatímco dříve značky navrhly dvě až čtyři kolekce ročně, díky čemuž mohly sezonně koordinovat velké zakázky a plánovat měsíce dopředu, dnes se po milionech kusů prodává vše, o co je zrovna zájem. Většina západních společností proto nechává složitou koordinaci na místních hráčích,

▲ 75 DOLARŮ, tedy ani dva tisíce korun. Tolik si každý měsíc vydělá Shakil napínáním kůží.

což jsou obrovské konglomeráty rozdělující výrobu mezi tisíce továren. Velké firmy tak často vůbec netuší, v jaké továrně a dokonce v které zemi se jejich zboží vyrobilo.

Slábnoucí Západ

To ale ještě není to nejhorší. Dětská práce, kterou se i přes snahu neziskovek

a organizací nedaří vymýtit, totiž přetrvává i kvůli klesajícímu ekonomickému významu západního světa. Například Indie, kde se levné dětské práce užívá zejména v oděvním průmyslu, vyrábí dvakrát tolik zboží pro vlastní spotřebitele než pro západní trh.

A zatímco pro západní oči se továrny těchto zemí snaží budit zdání, že tamní pracovní podmínky se dají přežít, doma je tahle přetvářka zbytečná. To je také důvod, proč kampaně neziskovek na podporu etické spotřeby nutně selhávají – západní trhy už zkrátka nejsou tak důležité, jak bývaly.

Co s tím? Můžeme si kupovat „fair trade“ čokoládu nebo nekupovat sprchové gely a zubní pasty s palmovým olejem. Podle Hobbese je ale zbytečné nabízet spotřebiteli „mravnější“ nákup, spíše mu nedat na výběr. Co zabere, totiž nejsou naše nákupy, ale politické zásady. Například Spojené státy umožnily v 90. letech import oděvů vyrobených v Kambodži pod podmínkou, že se každá tamní továrna bez výjimky podrobí inspekci ze strany Mezinárodní organizace práce.

Kamila Jušková, Andrea Votrubová ■